

ТЕОРІЯ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ

Галина Сюта

МОВОТВОРЧІСТЬ НЬЮ-ЙОРКСЬКОЇ ГРУПИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Сьогодні діаспорна поезія та проза вже повноцінно утвердилася як невіддільний і водночас самодостатній складник загальноукраїнського літературного й мовотворчого процесу. Серед імен, які розширили часопросторові та особистісні горизонти української словесності ХХ ст., – В. Барка, У. Самчук, В. Лесич, Яр Славутич, Н. Ливицька-Холодна, Л. Мосендз, М. Тарнавська, Л. Храплива, представники таких визначних угруповань на різних просторах еміграційного розсіяння українців, як Празька школа (Є. Маланюк, О. Стефанович, О. Теліга, О. Ольжич, О. Лятуринська, Г. Мазуренко) та Нью-Йоркська група («первісна сімка» Е. Андієвська, Б. Бойчук, Б. Рубчак, В. Вовк, Ю. Тарнавський, Ж. Васильківська, П. Килина, також представники молодшої гілки – М. Царинник, Ю. Коломиєць, О. Коверко, Р. Бабовал, М. Ревакович). З їхньою творчістю не тільки активно знайомиться український читач, вона стає об'єктом наукового розгляду, привертає увагу дослідників як форма вираження буття української поетичної мови в іншомовному середовищі. Вислову «чужомовне середовище» уникаємо свідомо, оскільки особистісне й творче становлення більшості авторів Нью-Йоркської групи відбувалося поза межами України. На цьому неодноразово наголошував, наприклад, Б. Рубчак: «Українську культуру я вивчив уже в Америці (навіть, до

речі, літературну мову) ... Я приїхав сюди в чотирнадцять років і негайно вріс в американське суспільство» [9 : 183]. Щодо молодшого покоління Нью-Йоркської групи, яке народилося не в Україні, то для них, за образним висловом Романа Бабова-ла, Україна існувала «хіба що в уяві, як якась далека, вимріяна країна, казка, яку я самовистроїв з почутого від родичів, з прочитаного, з уявленого ... Тому вона на терезах моєї емоційної перцепції настільки важить, наскільки важливі «обіцяна земля», ... «втрачений рай» ...; «національне коріння» – подібний для мене епіфеномен» [8: 122].

Морально-психологічний стан, у якому перебуває поет-емігрант, Джойс називав духовною еміграцією. В авторів, волею долі виштовхнутих за межі України, цей стан виявлявся у постійному відчутті втраченої Батьківщини і майже травматичної туги за нею [11: XXIV]. Особливо виразним, наскрізно простежуваним цей симптом став для ідіостилів поетів Празької школи: «Хто пережив страшну операцію розриву з живим тілом Батьківщини, хто відчував пекучий брак Батьківщини, як вічно роз'ятрену рану, хто задихався в чужому повітрі, у чужому підсонні, під чужим небом, ... той зрозуміє психологічний стан емігранта» [6: 25].

На відміну від поезії представників Празької школи, а також західнодіаспорних авторів старшого покоління, психологічний комплекс «втраченої батьківщини» не став креативною «домінантною спонукою» творчості авторів Нью-Йоркської групи. Це вже було нове покоління митців, свідомість яких вивільнилася від страху «зрадити дідівські і батьківські заповіді», але «опинилася перед смертельною небезпекою втратити духовний контакт з сучасною духовністю західного світу» [5: 69]. У цьому світі з його глобалізаційно-асимілятивними процесами вони намагалися зберегти свою інакшість, перевести поетичний діалог із системи світоглядних координат «я і Україна» у систему «я – Україна – світ». Так народилася творчість Нью-Йоркської групи – оригінальна, українська за змістом і модерна за формою, метафорично розкута, інтелектуальна, «з характерною для сучасної американської поезії домінантою абстрактного образного мислення» [4: 9].

Зберігши основну національно-ідентифікаційну ознаку – мову і радикально зламавши національні стереотипи образо- й текстотворення, поети Нью-Йоркської групи «видовжили територію

батьківщини, як гуму, аж до Едмонтону чи Сіднею» [10: 95]. Вони утверджували погляд на українську літературу як національно специфічну й водночас динамічно оновлювану в контексті новочасних західних (передусім американської) тенденцій. У своїй автобіографії «Босоніж додому» Ю. Тарнавський згадує: ньюйоркці відчували, що українська література цілковито залишилася поза модерними естетичними віяннями й рухами західного світу і вважали своїм обов'язком цю ситуацію кардинально змінити. І в цьому сенсі «це вже не поети-емігранти, а радше українські поети, що живуть поза межами України» [11: XXIV] і вписують українську літературу у вертикально-часовий та просторово-горизонтальний світовий контекст.

Постійно декларуючи відмежованість від традиції та апробованих часом літературних форм, поети Нью-Йоркської групи усе-таки послуговуються загальномовним словником. Його характерний поліфонізм забезпечено видозмінами й традиційністю, переплетенням різноманітних (народнопоетичних, народнорозмовних, побутово-культурних, літературних тощо) джерел. Різне сприйняття, неоднакова стилістична трансформація мовного матеріалу в ідіосистемах (наприклад, В. Вовк – прихильниця традиціоналізму, Е. Андієвська, Ю. Тарнавський – модерністи, кардинальні новатори) сприяли семантичній деривації, урізноманітненню функцій матеріалу, запозиченого із національного мовно-культурного середовища. Тож природно, що їхні тексти віддзеркалюють не тільки глибину народної пам'яті, а й індивідуальні рефлексії над сучасним словом.

Чим же вирізняється ідіопоетика ньюйоркців на тлі часопросторових зрізів української поетичної мови? Спробуємо довести, що лінгвосвіт діаспорної поезії став фактом історії української мови, продуктом її розвитку і джерелом оновлення водночас, пластом національної словесної культури, в якому засвідчено зв'язок мови з інтелектуальними здобутками нації, створено основу «для моделювання мовної художньої картини світу, яка, видозмінюючись відповідно до часових вимірів літературно-писемної практики, виявляє найвиразніші ознаки національного мовомислення» [3: 4].

Перші відгуки про творчість Нью-Йоркської групи, її визнання як явища національно знакового, як феномена української літе-

ратури й культури були висловлені на теренах її постання – в діаспорі. У часописі «Сучасність» та інших друкованих виданнях систематично з'являлися статті І. Костецького, В. Державина, Ю. Дивнича, Ю. Лавріненка, Л. Залеської-Онишкевич, Е. Райса, Б. Бондарчука, С. Стеха, самих засновників цього угруповання (Б. Бойчука, Б. Рубчака, Е. Андієвської), в яких викладено естетичні засади, спільні креативні настанови тощо. Ці статті устійнили й популяризували тезу про те, що група була створена головним чином на основі належності авторів до однієї, української етнокультури, також – на ґрунті певної інтелектуальної співзвучності, орієнтування на європейський модернізм, відмови від політичної заангажованості мистецтва, свободи творчого пошуку митця. Власне, як наголошує один із ініціаторів та активних учасників групи Богдан Бойчук, «не була вона організацією, бо не мала організаційних структур. Ми не мали ніякого проводу чи управи, не мали статуту, не мали формальних засідань, не мали з'їздів (не було такого випадку, щоб усі члени НЙГ були разом в одному місці в один час), не мали маніфестів, не мали одногранної програми. Але, парадоксально, мали членів. Мали також дружбу і загальні модерністичні настанови» [2: 41]. Очевидно, сформована група як літературний феномен мала цілком прагматичні наміри: щоб про неї почули, вона повинна була голосно заявити про себе.

Прикметно, що патріарх діаспорного літературознавства Ю. Шерех свою думку щодо стильових систем, образності, принципів версифікації та естетичної організації поезії Нью-Йоркської групи висловив досить пізно і загалом несхвально. Він не визнавав модерного характеру та естетичної вартості цих творів, вбачав у них романтичне спрямування, притаманне віршам Левка Боровиковського, Олени Пчілки, стверджував, що від традиційної поезії вони відрізняються хіба що помітним увиразненням метафоричного, символічного змісту й посиленням ролі недоговорення.

В Україні доробок поетів Нью-Йоркської групи став об'єктом наукового розгляду насамперед літературознавців (М. Г. Жулинський, М. Ю Рябчук, О. Г. Астаф'єв, Т. І. Гундорова, В. П. Моренець, В. Г. Дончик, М. М. Ільницький, П. І. Сорока та ін.). Постулюючи тезу про належність цієї гілки діаспорної

словесності до єдиного мовного-образного й культурного простору української ментальності, автори зосереджують увагу на питаннях еволюції стильових та ідіостильових систем, визначають домінантні теми, мотиви й образи, виявляють типологічні паралелі у теренній поезії, віднаходять ознаки спадкоємності, творчого діалогу поетів тощо.

Дослідники наголошують на розвитку стильових систем позаматерикової поезії в плані взаємодії традиції та новаторства, на поєднанні в їхній мовотворчості двох українських культур – теренної та діаспорної. Водночас підкреслюють, що ньюйоркцям близька динамічно оновлювана практика сучасної західної поезії, передусім американської.

Щодо тем, мотивів, поетичних образів, які домінують у поезії Нью-Йоркської групи загалом і творчості окремих її представників, то вони дають змогу виокремити, осмислити дискурс ньюйоркців і на широкому тлі національної літератури, і на дещо вузкому – української діаспорної літератури. На думку В. П. Моренця, відмінності діаспорного поетичного дискурсу пов'язані «не стільки зі світоглядними або ідеологічними позиціями чи уявленнями тих або тих митців другої половини ХХ ст. (або й інших епізодів цього віку), скільки із самою генезою українського художнього слова: зі складною, гострою і подосі надзвичайно актуальною проблематикою його традиції і новаторства» [7: 50-51].

Дотримання чи недотримання традиції у мовостіях поетів Нью-Йоркської групи, віднаходження їх типологічних відповідників у теренній творчості – проблема багатопланова. Попри те, що самі автори категорично відмежовуються від практики застереження поетичних канонів, у материкових дослідників (і мовознавців, і літературознавців) українська генетика їхньої мовно-поетичної свідомості не викликає сумнівів: «їх лірика глибинними мільйонними зв'язками тісно пов'язана з українською духовною традицією, у ній дивовижно матеріалізується архетипний матеріал колективної духовності нашої нації, захований у підсвідомій психіці» [1].

Узагалі ж феномен поетичної мови авторів Нью-Йоркської групи як *якісно нової форми модерної української мовотворчості* сьогодні, уже з відстані певного хронологічно-світоглядного й мовно-естетичного її осмислення постає як результат взаємодії двох чинників: загальномовного словника української традиційної

культури та творчого синтезу в авторському мовотворенні. Саме завдяки цьому загальнокультурний фонд образів, поетичних тем і висловів набув нових смислових вимірів, слова – нової валентності, відкрилися нові перспективи звукосмислового й семантичного розвитку тексту. На цій підставі можемо засвідчити оформлення окремого різновиду поетичного дискурсу в історії української поетичної мови, нового типу поетичної та культурної свідомості.

1. Астаф'єв О. Поети Нью-Йоркської групи. – Ніжин, 1995.
2. Бойчук Б. Спомини в біографії. – К., 2003.
3. Єрмоленко С.Я. Мовно-естетичні знаки української культури. – К., 2009.
4. Жулинський М. І в серце врізалось слово// Богдан Бойчук. Третя осінь: Поезії. – К., 1991.
5. Луцький Ю. З двох світів: Публіцистика. Естетика. Історіософія. – К., 2002.
6. Маланюк Є. Юрію Клену // Книга спостережень. – Торонто, 1962. – Кн. 1.
7. Моренець В. П. Нью-Йоркська група: інтродукція до нових полемік на давні теми (уривок з авторської монографії) // Магістеріум. Вип. 19: Літературознавчі студії.
8. Сорока П. Роман Бабовал, або однокрилий янгол. – Тернопіль, 1998.
9. Рубчак Б. ХХІ століття прийшло разом із постмодерністами, або Про літературу, право вибору, дух імпровізації, міг України і не тільки про це // Тарнашинська Л. Закон піраміди. – К., 2001.
10. Рубчак Б. Кам'яні баби чи Світовид // Світовид. – 1996. – №11 (23).
11. Фізер І. Вступна стаття // Координати. Антологія сучасної української поезії на Заході / Упор. Богдан Бойчук і Богдан Т. Рубчак. – Сучасність, 1969.